
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 1, 2011 (год. XX), ISSN 0861–7902

В ОТДАДЕНОСТ НА ФУНКЦИОНАЛНАТА ЛИНГВИСТИКА

FUNCTIONAL PERSPECTIVES ON GRAMMAR AND DISCOURSE. Edited by Christopher Butler, Raquel Hidalgo Downing, Julia Lavid. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 2007.

Издадената като сборен том от поредицата *Studies in Language Companion Series (SLCS)* книга *Функционални перспективи за граматиката и дискурса* на престижното издателство John Benjamins е посветена на проф. Анджела Даунинг – учен от международна величина и едно от най-известните имена в съвременната англицистика и функционална лингвистика. Като професор в Катедрата по английски език и лингвистика в един от водещите испански университети – Универсидад Комплутенсе де Мадрид – Анджела Даунинг в продължение на над тридесет години е не само основна фигура в испанската англицистика, но и признат международен учен и един от пионерите на функционалния подход при анализа и преподаването на английския език. Основател е на университетското научно списание за англицистика *Estudios Ingleses de la Universidad Complutense* и е дългогодишен главен редактор на основното национално списание за англо-американски изследвания в Испания *Atlantis*. Сред десетките статии и няколко книги, публикувани от проф. Даунинг, големият труд, с който тя остави дълбока следа в световната англицистика, е създаденият в съавторство с Филип Лок университетски курс по английска граматика (*A university course in English grammar*. New York, London et al.: Prentice Hall International, 1992), който се наложи в международен мащаб като основно учебно пособие в

академичните среди и беше преиздаден от известното издателство Рутлидж в обновен и подобрен вариант още два пъти (Routledge, London – New York, 2002 & 2006). Проф. Даунинг е посещавала България и е гостувала и във Великотърновския университет.

Представеният в настоящата рецензия труд в колективна редакция начело с Кристофър Бътлър е посветен на проф. Даунинг като израз на уважение и признание за активната ѝ научна и преподавателска дейност в областта на функционалната лингвистика и английското езиковедство. Книгата включва двадесет статии на английски език, обединени от функционализма като езиковедски подход, но също така и разработки от общо-теоретичен характер, както и специфичен анализ на материал от различни езици – английски, български, исландски, испански, шведски. Представени са известни учени езиковеди като Талми Гивон, Лахлан Макензи, Кристофър Бътлър, Бенгт Алтенберг, Питър Колинс и др. Има приноси на учени от Австралия, Белгия, България, Великобритания, Испания, Канада, Нидерландия, Португалия, САЩ, Чешката република и Швеция.

Трите статии с фундаментално-теоретичен характер са представени в началото на книгата. Водеща е разработката на един от най-известните американски езиковеди и пионер на функционалната лингвистика – Талми Гивон – *Граматиката като адаптивен еволюционен продукт*. Авторът търси когнитивните корени на дискурсивния контекст като функционално съответствие на граматиката и основава теорията си на хипотезата, че говорещият си създава умствени модели за съзнанието на слушащия, които са конструирани върху преценка за разбиранята и намеренията на последния във връзка с даден контекст на дискурса. Тези умствени конструкти са дотолкова често повтарящи се, че стават рутинни и в крайна сметка се граматикализират. В другата общо-теоретична статия – *Към когнитивно-функционален модел за разбиране на текста* – Кристофър Бътлър се спира на два модела за текстово разбиране – тези на Кинч и на Верг – в опит за създаване на интегрален модел, чийто граматически компонент е с функционална насоченост. Бътлър заема позиция, която защитава предимствата на една конкретна лингвистична парадигма – *Role and Reference Grammar* – като подходяща теоретична рамка за създаването на такъв модел и за илюстрация демонстрира приложението на модела в анализа на кратък текстови материал. В третата теоретична разработка – *Към интеграционен подход*

в лингвистиката – Андрей Стоевски аргументира становището си, че за постигане на по-пълнен и адекватен анализ на езика в неговата сложност и многообразие езиковедът би трябвало да подходи интеграционно, а не дискретно разделително. При това престъпването на традиционните разделителни линии напр. между синхронно и диахронно равнище, между системно и речево, между форма и съдържание и т.н. би било по-скоро предимство, а не методологичен недостатък. Не се оспорва валидността на традиционните езиковедски опозиции, но те трябва да се разглеждат в диалектично единство и в контекста на обществени, когнитивни и др. фактори, които обуславят функционирането на езика като система.

Като мост от общотеоретичните към по-специфичните езиковедски статии е приносът на Бенгт Алтенберг – *Изразяване на обичайно действие в миналото в английския и шведския. Съпоставително изследване на базата на езиков корпус*. Връзката на тази статия с предхождащата статия на Стоевски е в областта на аспектуалните особености на езика, обусловени от вътрешната темпорална структурираност на събитието. Като представител на шведската традиция на езиковите корпуси от Лунд, Алтенберг демонстрира прецизно двупосочно корпусно съпоставително изследване на английски и шведски изрази за обичайна аспектуалност на предикацията. Очертават се комплексните фактори за избор на изразни средства като напр. темпорални характеристики, начин на глаголното действие, деспецификация на подлога и др.

В следващите две статии вниманието на изследвача е в областта на предикатно-аргументните връзки и отношения в езиковия израз. Разработката на Катлин Раймен и Кристин Давидсе *Образуват ли сродните и обстоятелствените определения на непреходните глаголи едно “поле”?* Изследване на основата на езиков корпус е в областта на глаголната транзитивност и присъщите участници и обстоятелствени елементи в предикацията. Чрез детайлен количествен анализ се изследва твърдението на Халидей, че сродните с глагола допълнения и обстоятелствените елементи на изказа формират общо семантично поле и функционират като ограничител за обхвата на процеса. Като резултат Раймен и Давидсе стигат до заключението, че сродните и обстоятелствените определения са по-скоро различни и би следвало да се разглеждат в две отделни категории. В статията си *Несъзнателната и безотговорна конструкция в исландския* Енрике Бернардез анализира възможностите на основен интензивен исландски глагол със значение „ставам,

превърщам се” за съчетаване с определени аргументи със семантичните функции за „претърпяване/изживяване” или „засегнатост” (experience/affected) в катенативна връзка с друг глагол, при което получената конструкция носи значението за случващо се без съзнателната и отговорна намеса на субекта действие (което в българския би било съответствие на израз като „случи се така, че ...”). Тази конструкция се разглежда в контекста на други исландски структури, изразяващи редуцирана агентивност.

Следващите три статии предлагат анализ на различни аспекти, свързани с именната фраза. В първата от тях – *Моделиран “избор” между денотати в английската именна група: опит за лингвистично научно изследване* – Робин Фосет разглежда въпроса за отношението между езика и извънезиковата реалност по отношение селекцията на определени признаци на денотата на именната група; отчитат се семантични и функционалносинтактични характеристики и се отделя значително внимание на изграждането на методологическа рамка за анализ на три различни типа структури и възможния избор между тях. С втората статия от тази група – *Проблеми в структурата на именната фраза: пример от британската таблоидна преса* – Ейриън Дейвис представя подробен анализ на един конкретен пример от британски таблоид, като сравнява приложимостта на два различни теоретични модела – този на “традиционната” и добре известна английска университетска граматика на Грийнбаум и Куърк, от една страна, и функционалния модел на Халидей и Матисен (2004), от друга – за описание на именни структури с предпозиционно определение в разглеждания текст. Демонстрира се дълбоката детайлност на съвременната функционална теоретична парадигма, при което авторът прави аргументиран принос в прецизирането на взаимните зависимости между очертаните от Халидей и Матисен категории. С *Двойно-притежателни номинативни структури в английския* Лаклан Макензи отвежда читателя до контактната зона между експириенциалната и текстуалната функции на езика (по Халидей), понеже такива именни структури изразяват семантично съдържание, което може да се изрази и чрез предикационна структура (изречение). Авторът обаче убедително демонстрира, че определени номинативни структури, като двойно-притежателните в английския (напр. ‘Iraq’s invasion of Kuwait’), не са пълни съответствия на техните изреченски перифрази, което се доказва и чрез анализ на езиков корпус. Макензи поставя разглеждания езиков материал в теоретичната перспектива как-

то на функционалния модел на Халидей, така и на функционалната граматика на Дик.

Статията на Свилен Станчев *Прагматика, словоред и кросреферентност. Някои явления при кратките български местоименни форми* е в областта на изреченската прагматика и в нея авторът аргументира тезата, че кратките местоименни форми в българския демонстрират степен на граматикализация, която им дава възможност да функционират като кросреферентни маркери на глаголния обект по начин, аналогичен на глаголните окончания по отношение на глаголния субект. Търси се връзка между граматикализацията на кратките местоименни форми и функционалността им в словоредата и тематично-рематичната организация на езиковия израз в рамките на функционалната граматика на С. Дик.

Също в сферата на изреченската прагматика и функционализма е и *Структури с множествена тема и тяхната роля при изграждането на умения за писане на английски* от Майк Хени. Изследват се възможностите във функционалната теоретична рамка на Халидей за множествово запълване на тематичната зона и разпределението на информацията в езиковия израз на английски. На базата на езиков корпус се определят три основни структурни модела, които изучаващите английски език използват, като се отбелязва, че единият от тези модели се използва прекалено много за сметка на слабото прилагане на другите два. Аргументира се необходимостта от създаването на учебни материали съгласно Общата европейска езикова рамка, които да са съобразени с получените резултати от корпуса.

С приноса на Майкъл Джордан *Интерактивни решения-проблеми: структурни модели в общия и научния писмен текст* дискусиата се премества в областта на текстовата прагматика. На основата на вече установената теория за моделиране на отношението *проблем – решение* в различни жанрове Джордан предлага подобен – и досега неразработен достатъчно – теоретичен подмодел за структурно моделиране на отношението *решение – проблем* там, където дадено решение води до създаване на проблем за отделен индивид, група или обект. Очертават се параметрите на този допълнителен теоретичен подмодел – структурите, граматичните особености и идентифицирането му – както и неговата приложимост в научния текст, в новинарски материали, бизнес отчети и обща публицистика.

В статията си *Английския контрастивен дискурсен маркер 'instead'* Брус Фрейзър подробно анализира употребата на този езиков

елемент със семантико-прагматични функции в устната и в писмената форма на дискурса. Авторът обособява две основни употреби на *instead* – за сигнализиране на „псевдодействие”, от една страна, и за „същинско действие”, от друга. На тази основа се разглеждат семантичните ограничения върху противопоставените сегменти от дискурса, при което се открива, че двата типа са взаимно изключващи се. В допълнение се очертават и възможностите за комбинации на *instead* с други свързващи елементи.

Хулия Лавид в своя принос *Глобално и локално внимание в разговор с определена цел: емпирично изследване* въвежда когнитивно измерение в структурирането на дискурса и анализира общото (глобално) и по-конкретното (локално) насочване на вниманието в определен вид диалог за решаване на някаква задача, в случая – насрочване на делова среща. За целта при общото (глобално) поле на внимание се прилага теоретичното разграничаване на типове *тема* (Topic) и елементи, към които тя би могла да се измести, а в състоянието на конкретно (локално) внимание се очертава разпределение и постепенно преместване на *фокусни точки* (Focal Points) и средства за тяхната реализация. Авторката отбелязва, че подобни изследвания са приложими и в компютърното моделиране, когато идентифицирането на темата е от значение.

Следващите две статии са в областта между прагматиката на текста и изследванията за междуличностната функция на езика (*interpersonal* по Халидей). Статията на Ракел Идалго Даунинг и Лаура Идалго Даунинг за *Метадискурсивна и интерперсонална значимост на местоименните тематични елементи в разговорния испански* е отново в областта на прагматиката, и по-конкретно – в тематичната организация на израза. Авторите изследват хипотезата, че темата се отнася не толкова до онова, “за което се говори в изказа”, колкото до метадискурсивната функция да се ориентира слушащият как да интерпретира определен изказ и за онова, което би могло да го следва. Основната част на разработката се отнася за дислоцирани в началната част на изказа местоименни елементи. В своята статия за *Поддържане на контакт и неангажиращ разговор в литературния диалог* Людмила Урбанова се спира основно върху онази ритуална функция на езика за установяване и поддържане на контакт, която е била обект на внимание и при известни учени като Малиновски, Фърт, Сапир, Лийч и Халидей. Свързан с нея, макар и ясно различим, е неангажиращият разговор, в който според авторката се отразява едно по-широко схващане за общуването. Езиковите средства

за установяване и поддържане на контакт са по-скоро част от неангажиращия диалог, чиито характерни елементи – по-свободни синтактични структури и изпускане на елементи – в литературата са заимствани от реалната спонтанна разговорна реч.

В последната група статии на книгата са изследванията в областта на междуличностната (interpersonal) функция на езика (по Халидей). Разработката на Ливен Ванделаноте *Господин така наречен X. Функции в дискурса и субективизиране на 'така наречен'* анализира езиков корпус и данни от интернет за изследване на езикови елементи от типа на *така наречен* в английския ('purported', 'alleged' и 'so-called'), които авторът определя като 'рамкиращи прилагателни'. Стига се до заключението, че това са по-скоро езикови единици с междуличностна функция, отколкото с репрезентативна, защото съотнасят изреченото към нечий друг, предварително осъществен, дискурс. Впоследствие Ванделаноте интерпретира установените данни чрез процес на субективизиране, при който изразът частично губи първоначалното си пропозиционно значение и започва да служи като носител на субективните разбиращения на говорещия. В статията си *Извинявай, че мътя водата*. *Анализ на разговорни формули и вариативност на формулите в рамките на системно-функционален езиков модел* Гордън Такър изследва установени разговорни формули с *извинявай* (sorry) в английския. Целта е да се очертаят граматическите характеристики на някои аспекти на устната реч за поднасяне на извинение чрез установени езикови формули на основата на *sorry* в английския. Анализът е в рамките на теоретичния модел на *Systemic Functional Grammar* на Халидей и Матисен (2004). Предложените в статията решения са чрез функционално обусловени граматични структури по горепосочения модел и чрез системи, представящи възможностите за избор, които са на разположение на говорещия в даден контекст. *Функциите в дискурса на епистемни изрази с прилагателни и наречия* на Ане-Мари Симон-Ванденберген и Карин Аймер е основано на стандартен езиков корпус (British National Corpus) изследване върху реализирането на модалността чрез структури с прилагателни и с наречия. Търсят се корелациите между конструктивните особености на едните и на другите структури и съответните разлики в поведението и езиковия узус. Освен това се търси отговор и на въпроса за риторичната употреба на структурите с прилагателни и за разликите им по отношение на функционалност в дискурса в сравнение с техните адвербиални съответствия. Отбелязва се, че изборът на единия или на

другия вид структура от говорещия е комплексен и не може да се сведе само до единични фактори. И следващата статия в книгата е в областта на модалността в английския – *Модалността в различни варианти на английския по света: модални единици за предричане и желание* от Питър Колинс. Съпоставят се данни от езиков корпус от британски, американски и австралийски английски, като се отчита както регионалната, така и стилистичната вариативност. Авторът отбелязва отчетливите различия не само в количествената употреба на отделните модални структури, които са обект на описание в разработката, но и различните степени на разпространение на едни от тях в разговорната реч и архаизирането на други в различните варианти на английския по света.

С обем от близо петстотин страници и двадесет статии на английски език, *Функционални перспективи за граматиката и дискурса* представява значима езиковедска публикация на специализираното издателство Бенджаминс. Книгата е също така и знак на почит и признателност за един от най-изявените учени на нашето време в областта на английския език и функционалната лингвистика – проф. Анджела Даунинг.

Свилен Станчев